

კოვიდ-19-ის პანდემიის პირობებში მდგრადი განვითარების კონცეფციის გაფართოებისათვის

*„სუვერენიტეტი ბუნებრივ რესურსებზე და
პასუხისმგებლობა არ გამოიწვიონ გარემოს ზიანი“¹*

I. შესავალი

წინამდებარე სტატია ეთმობა მდგრადი განვითარების პრინციპ-კონცეფციის გაფართოების ინიციატივას, კოვიდ პანდემიით გამოწვეული სირთულეების ფონზე. აღნიშნული პრინციპის ჩამოყალიბებიდან ოცდაცამეტი წელი გავიდა. ამ დროის განმავლობაში იგი წარმატებით გამოიყენებოდა როგორც საერთაშორისო ხელშეკრულებების ავტორების მიერ, ისე სახელმწიფოთა პრაქტიკაში იმის გამოკლებით, რომ ზოგადად საერთაშორისო საჯარო სამართლის ნორმების შესრულებას დაბრკოლებები ექმნება, ხოლო გარემოს საერთაშორისო სამართალი კი ამ სფეროს განუყოფელი ნაწილია.

სტატიის მიზანია, მდგრადი განვითარების პრინციპი-კონცეფციის ძირითადი მახასიათებლების, მისი მნიშვნელობისა და სხვა პრინციპებთან მისი მიმართების წარმოჩენა, ასევე არსებულ პრობლემებზე მსჯელობა და ცალკეული დასკვნების გაკეთება განსაკუთრებით კოვიდ-19-ის პანდემიის კონტექსტში.

II. მოკლედ გარემოს საერთაშორისო სამართლის შესახებ

გარემოს საერთაშორისო სამართალი ახალგაზრდა და განვითარებადი დარგია. იგი სათავეს მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრიდან იღებს და მთლიანად პრინციპებსა და პრაქტიკულ საქმიანობაზე დგას. მისი განვითარების ისტორია ოთხი ძირითადი პერიოდით შემოიფარგლება, ესენია: 1. ადრეული მეთევზეთა კონვენციების მიღებიდან გაეროს შექმნამდე²; 2. გაეროს დაარსებიდან 1972 წლის სტოკჰოლმის კონფერენციამდე³; 3. სტოკჰოლმის კონფერენციიდან 1992 წლის რიოს სამიტამდე⁴; 4. რიო დე-ჟანეიროს სამიტიდან დღემდე (ინგერაციის პერიოდი)⁵. მეოთხე, ანუ ბოლო

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი.

¹ „ადამიანის გარემოს შესახებ“ სტოკჰოლმის 1972 წლის დეკლარაციის 21-ე და „გარემოსა და განვითარების შესახებ“ რიო დე-ჟანეიროს 1992 წლის დეკლარაციის მე-2 პრინციპი. დეტალურად ამ თემაზე იხილეთ: Perrez F. X., „The Relationship between Permanent Sovereignty and the Obligation not to Cause Transboundary Environmental Damage“, Journal/Series Environmental Law, Vol. 26(4), Northwestern School of Law of Lewis and Clark College (Portland OR, USA), 1996.

² იხ. Goudie A., The Human Impact: Man's Role in Environmental Change, first edition, MIT Press, 1981. ასევე იხ. Goudie A., The Human Impact on the Natural Environment, 6th edition, Blackwell Publishing, 2006.

³ Caldwell L. K., International Environmental Policy, Duke University Press, 1996, 42.

⁴ Johnson S., The Earth Summit: the UN Conference on Environment and Development (UNCED): London: Graham and Trotman, Journal of Environmental law Vol.6, No.2, Oxford University Press, 1994, 385-388.

⁵ იხ. Osborn D., Bigg T., Earth Summit II: Outcomes and Analysis, Earthscan Publications Limited, 1998, 1-12.

პერიოდს ინტეგრაციის პერიოდს უწოდებენ. თითოეული ამ პერიოდთან მნიშვნელოვანი იყო პრინციპების სრულყოფისა და სახელმწიფოთა პრაქტიკის სწორი ანალიზის კუთხით. მესამე პერიოდში მიღებულ იქნა ყველაზე მნიშვნელოვანი საერთაშორისო კონვენციები, მათ შორის, „კლიმატის ცვლილების კონვენცია“, ასევე, დაიხვეწა პრინციპებიც. შვიდი ძირითადი პრინციპი, რომელიც გარემოს საერთაშორისო სამართლის ნორმატიულ საყრდენს შეადგენს, შემდეგია: 1. სუვერენიტეტი ბუნებრივ რესურსებზე და პასუხისმგებლობა, არ გამოიწვიონ გარემოს ზიანი (სტოკჰოლმის დეკლარაციის 21-ე და რიოს დეკლარაციის მე-2 პრინციპები); აქ იგულისხმება ზიანი უშუალო მეზობელი სახელმწიფოებისათვის ან ტერიტორიისათვის ეროვნული იურისდიქციის ფარგლებს გარეთ, როგორცაა ღია ზღვა, საჰაერო სივრცე ღია ზღვის ზემოთ, ანტარქტიკა, კოსმოსი, მთვარე და ციური სხეულები⁶; 2. აღმკვეთი ზომების პრინციპი⁷; 3. თანამშრომლობის პრინციპი;⁸ 4. მდგრადი განვითარების პრინციპი⁹; 5. წინდახედულობის პრინციპი;¹⁰ პრინციპი ვინც აბინძურებს – იხდის¹¹ და საერთო, მაგრამ დიფერენციალური პასუხისმგებლობის პრინციპი¹².

თითოეულ ზემოჩამოთვლილ პრინციპს, ცხადია, თავისი დანიშნულება აქვს, მაგრამ მდგრადი განვითარების პრინციპისაგან მომდინარეობს და მასში აისახება. მათ გარეშე გარემოს სამართლის სფეროში ვერცერთი კონვენციისა თუ ორმხრივი შეთანხმების მიღება იქნებოდა შესაძლებელი. მდგრადი განვითარების არსი და პრაქტიკული გამოყენება კი კოვიდ-19 პანდემიის პირობებში ახალ დანიშნულებას იძენს ისე, რომ სხვა დანარჩენი პრინციპის გაფართოების საჭიროება არ დგება.

III. მდგრადი განვითარების კონცეფცია და მისი გაფართოების საჭიროება

ძირითადი პრინციპი, რომლის ძალითაც სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ განვითარება და თავიანთი ბუნებრივი რესურსების გამოყენება მდგრადი ფორმით,

⁶ Akhtarkhavari A., *Global Governance of the Environment: Environmental Principles and Change in International Law and Politics*, Edward Elgar Publishing Limited, 2010, 9-15.

⁷ მუდმივმოქმედი საარბიტრაჟო სასამართლოს 2005 წლის 24 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე Iron Rhine Arbitration Case, Belgium v Netherlands, para. 59 and 222. <https://pca-cpa.org/en/cases/1/> საერთაშორისო მართლმსაჯულების სასამართლოს 2010 წლის 20 აპრილის გადაწყვეტილება საქმეზე Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay), para. 101. <https://www.icj-cij.org/en/case/135/judgments>

⁸ საერთაშორისო მართლმსაჯულების სასამართლოს 1997 წლის 25 სექტემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე Gabčíkovo-Nagymaros Project case (Hungary/slovakia), para. 32. <https://www.icj-cij.org/en/case/92/judgments>

⁹ Bugge H., Voight C., *Sustainable Development in International and National Law: What Did the Brundtland Report Do to Legal Thinking and Legal Development, and Where Can We Go from Here?*, Europa Law Publishing, 2008, 25-30.

¹⁰ Bodansky D., *Scientific Uncertainty and the Precautionary Principle*, *Journal Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, V. 33, 1991, 4; Cameron J., Abouchar J., “The Precautionary Principle: A Fundamental Principle of Law and Policy for the Protection of the Global Environment”, 14 *Boston College International and Comparative Law Review*, 1991, № 1, 1-5.

¹¹ Atapattu S. A., *Emerging Principles of International Environmental Law*, V.7 Brill/Nijhoff, 2007, 437.

¹² Stone C. D., “Common but Differentiated Responsibilities in International Law”, V. 98 *American Journal of International Law*, 2004, №2, 276.

გაჩნდა „გარემოსა და განვითარების შესახებ“ გაეროს კონფერენციაზე¹³ ცოტა უფრო ადრე. იდეებს, რომლებიც მდგრადი განვითარების კონცეფციის საფუძველია, დიდი ხნის ისტორია აქვს, რაც სამართლებრივ დოკუმენტებშია ასახული. თვით ტერმინი „მდგრადი განვითარება“¹⁴ საერთაშორისო ხელშეკრულებებში გამოჩნდა 1980-იანი წლებიდან, ხოლო როგორც ძირითადი პრინციპი, „მდგრადი განვითარება“ პირველად გამოყენებულ იქნა „ევროპის ეკონომიკური სივრცის შესახებ“ 1994 წლის ხელშეკრულებაში.¹⁵ ტერმინი ამჟამად გამოიყენება რეგულარულად გარემოს, ეკონომიკური და სოციალური ხასიათის საერთაშორისო ინსტრუმენტებში, ასევე სხვადასხვა საერთაშორისო სასამართლოსა და ტრიბუნალის მიერ. სახელმწიფოთა პრაქტიკაში „მდგრადობის“ იდეა საერთაშორისო სამართლებრივი ურთიერთობების ფორმატით 1893 წლიდან მოსჩანს, როდესაც წყნარი ოკეანის სელაპის საარბიტრაჟო საქმეში აშშ-მა გამოიყენა უფლება, უზრუნველყო სელაპის ლეგიტიმური და სათანადო გამოყენება და დაეცვა ის გამანადგურებელი რენვისაგან.¹⁶

COVID 19-მა სერიოზული პრობლემები შეუქმნა სხვადასხვა საზოგადოებას, მიზნობრივ სოციალურ ერთობებს. გარდა იმისა, რომ არის ადამიანების მრავალრიცხოვანი მსხვერპლი, ახალი ინფიცირების შემთხვევები იზრდება როგორც საქართველოში, ასევე მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში. ეს იმითაც არის განპირობებული, რომ მედიკოსებს უჭირთ მოქალაქეთა დაყოლიება ტესტირებაზე, მოქალაქეთა ნაწილი წინააღმდეგია დაიცვას დადგენილი შეზღუდვები სხვადასხვა საბაბით, ხალხმრავალ გასართობ ნვეულებებზე დასწრება, კონცერტები, კინო-თეატრებში ვიზიტები, სარიტუალო ღონისძიებები, რომლებიც საქართველოში განსაკუთრებული ხალხმრავლობით გამოირჩეოდა და ამით ახალი კლასტერების გაჩენას უწყობს ხელს. ამ ქმედებებში ვლინდება არაპირდაპირი განზრახვა, გავრცელდეს პანდემია. როგორც ფიზიკურ, ისე იურიდიულ პირთა ნების გამოვლენა მიმართულია არა პანდემიის გავრცელებისაკენ, არამედ მათი შეუზღუდავი ქცევისაკენ, როგორც ეს პანდემიამდე იყო. ნების ასეთ გამოვლენაში კი იმალება „არაპირდაპირი განზრახვა“¹⁷, გავრცელდეს პანდემია“, რაც საფრთხის შემცველია ლოკალურ, რეგიონულ და უნივერსალურ დონეზე.

საქართველოს სინამდვილეში ნიშანდობლივია მარნეულის მაგალითი, როდესაც 2020 წლის აპრილ-მაისში მოსახლეობა პროტესტით შეხვდა კარანტინს და უარი თქვა შეზღუდვებზე. ამან რეგიონში ვითარება გაამწვავა ჯანდაცვის კუთხით. სამუშაო გაუართულდათ მედიკოსებს. 2020 წლის სექტემბერში აჭარის რეგიონშიც, თუმცა მარნეულისგან განსხვავებით, აქ საგანგებო წესებს მოსახლეობა გაგებით შეხვდა. მათ უარი არ უთქვამთ შეზღუდვების შესრულებაზე, მაგრამ საპროტესტო გამოსვლები დაიწყო კაფე-რესტორნები გარკვეული დროით დახურვის გამო. აქ მარნეულისაგან განსხვავებით მოსახლეობამ ტესტირებები ნებაყოფლობით ჩაი-

¹³ 1992 United Nations Conference on Environment and Development (UNCED).

<https://www.un.org/en/conferences/environment/rio1992>

¹⁴ Issues and Trends in education for sustainable development Paris: UNESCO, 2018, 7.

¹⁵ 1992 Agreement on the European Economic Area, Preamble.

¹⁶ Pacific Fur Seal Arbitration, Paris, Chapter 9, 399-400.

¹⁷ ასევე მოიცავს განცხადებებს პანდემიის მითიურობის შესახებ.

ტარა და სამკურნალო დანესებულებებსაც მიმართა. ამ ორი რეგიონის მაგალითი წარმოაჩენს შეზღუდვებისადმი საზოგადოების განსხვავებულ მიმდებლობას. აქ ერთმანეთის პირისპირ დგება, ერთი მხრივ, ჯანმრთელობის, ხოლო მეორე მხრივ, მატერიალური კეთილდღეობის მოთხოვნილებები.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე მიმაჩნია, რომ მდგრადი განვითარების ცნება გაფართოებას საჭიროებს. იგი არ უნდა დარჩეს ისე, როგორც ეს 1987 წელს ნორვეგიის პრემიერ-მინისტრმა ჰარლემ ბრატლენდმა ჩამოაყალიბა: „განვითარება, რომელიც აკმაყოფილებს თანამედროვეობის მოთხოვნებს, ისე რომ საფრთხეს არ უქმნის მომავალი თაობების მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას... ის თავის თავში მოიცავს ორ კონცეფციას: 1. „მოთხოვნილებების“ („საჭიროებების“) კონცეფციას, მეტადრე მსოფლიოს ღარიბთა საერთო მოთხოვნილებების, რასაც პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს და 2. შეზღუდვების იდეას, რასაც იყენებს ტექნოლოგიისა და სოციალური ორგანიზაციის სახელმწიფო, გარემოს შესაძლებლობასთან დააკმაყოფილოს სადღეისოდ არსებული და მომავალი მოთხოვნილებები.“¹⁸

ძირითადი პრინციპი, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ადამიანთა მიერ ბუნებრივი რესურსების მდგრადი ფორმით გამოყენება და განვითარება, გაჩნდა UNCED¹⁹-ის კვალბაზე.²⁰ საყოველთაოდ ცნობილია, რომ მოცემული ტერმინი მრავალ საერთაშორისო კონვენციასა და შეთანხმებაში ასახულია სწორედ ბუნებრივი რესურსების გამოყენების კონტექსტში. მაგალითისათვის „ვეროპის ეკონომიკური სივრცის შესახებ“ 1992 წლის 2 მაისის შეთანხმების პრეამბულაც გამოდგება.

საერთაშორისო შეთანხმებებში ასახულია „მდგრადი განვითარების“ კონცეფციის შემადგენელი ოთხი ცვლადი ელემენტი: 1. თაობათაშორისი თანასწორობა (სამართლიანობა); 2. მდგრადი გამოყენება; 3. თანასწორი (სამართლიანი) გამოყენება ან თაობათაშორისი თანასწორობა; 4. ინტეგრაცია.²¹

ოთხივე მათგანი მჭიდროდაა დაკავშირებული და ხშირად კომბინაციით გამოიყენება, რაც იმის თქმის საშუალებას იძლევა, რომ მათ არა აქვთ ხისტად ჩამოყალიბებული ან საბოლოოდ შეფერებული სამართლებრივი დეფინიცია თუ სტატუსი. 1989 წლის ლოუმის კონვენციის²² 33-ე მუხლმა წარმოაჩინა, თუ როგორაა შესაძლებელი, ამ ოთხიდან რამდენიმე ელემენტი აისახოს ერთ სამართლებრივ დოკუმენტში ისე, რომ მასში არ არის ნახმარი სახელდობრ სიტყვათშეთანხმება „მდგრადი განვითარება“. ეს მუხლი ასე იკითხება: „ამ კონვენციის ფარგლებში, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვა და შენარჩუნება, გაუტყეურებისა და ნიადაგის დეგრადაციის შეჩერება, ეკოლოგიური ბალანსების აღდგენა, ბუნებრივი რესურსების შენარჩუნება და მათი რაციონალური ექსპლუატაცია, არის ძირითადი

¹⁸ Brundtland G. H., Our Common Future, Report, the World Commission on Environment and Development, United Nations, 1987, 43.

¹⁹ გაეროს კონვენცია „გარემოსა და განვითარების შესახებ“.

²⁰ Sands P., Peel J., Fabra A., Mackenzie R., Principles of International Environmental Law, Third Edition, Cambridge University Press, 2012, 206.

²¹ Sands P., Peel J., Principles of International Environmental Law, 4th edition, Cambridge University Press, 2018, 217.

²² Lome Convention on Trade and Aid Agreement between the European Community and 71 African, Caribbean and Pacific Countries. First signed in Lome Togo in 1975.

მიზნები, რომლებსაც უნდა მიაღწიონ მხარე სახელმწიფოებმა, საზოგადოების მხარდაჭერით, მათი მოსახლეობის სასიცოცხლო პირობების შესანარჩუნებლად, მომავალი თაობების დაცვისათვის.“ ანალოგიურად, საინტერესოა, აგრეთვე, 2000 წლის კოტონაუს შეთანხმების 32-ე მუხლიც.²³

ასეთივე შინაარსი დევს არაერთ საერთაშორისო სასამართლოს გადაწყვეტილებაში, მაგალითად, გაბჩიკოვოს საქმეზე მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლომ განაცხადა: „...წლების მანძილზე, კაცობრიობა ეკონომიკური თუ სხვა საბაზით ეხეზოდა ბუნებას. წარსულში ამას ადგილი ჰქონდა იმ ზემოქმედების გათვალისწინების გარეშე, რაც გარემოზე ხდებოდა. ვფლობთ რა ახალ მეცნიერულ ცოდნას და კაცობრიობის რისკების არსებობას ახლანდელი და მომავალი თაობებისათვის, ასეთი ინტერვენციების კვალობაზე, ახალი ნორმები და სტანდარტები განვითარდა, რაც განმტკიცებულია მზარდ საერთაშორისო ინსტრუმენტებში ორი დეკადის მანძილზე... საჭიროება, ეკონომიკური განვითარება შეჯერდეს გარემოს დაცვასთან მკაფიოდაა გამოხატული მდგრადი განვითარების კონცეფციაში...“²⁴ მოყვანილი ციტირებებიდან ჩანს აქცენტი ბუნებრივი რესურსების კუთხით გარემოსათვის ზიანის გამონევაზე, კაცობრიობის (ახლანდელი და მომავალი თაობების) მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისას.

IV. მდგრადობის კონცეფციის გაფართოების ფორმა

დღეის მდგომარეობით მდგრადი განვითარების არსი პრაქტიკულად გამოიყენება მხოლოდ ბუნებრივ რესურსებთან და მათზე მოთხოვნილებებთან მიმართებით. ეს არის ობიექტური სამართლებრივი სინამდვილე. მის კონცეფციას უკვე უნდა დაემატოს შემდეგი სიტყვები: თანამედროვეობის „სხვადასხვა მოთხოვნილების“ დაკმაყოფილება, გარდა ბუნებრივ რესურსებზე მოთხოვნებისა ისე, რომ სამომავლოდ საფრთხე არ შეექმნას პლანეტის არსებობას. „სხვადასხვა მოთხოვნილებაში“ იგულისხმება მოთხოვნილებები ჯანმრთელობაზე, დაბალანსებულ გუნება-განწყობაზე, მიკროსამყაროზე, რომელიც თითოეულ ფიზიკურ თუ იურიდიულ პირს განსხვავებულად ესაჭიროება, რადგან რამდენიც არსებობს ინდივიდი, იმდენივეა მათი სურვილი, იყვნენ კმაყოფილნი საკვებით, კეთილდღეობით, კარგი განწყობით, ბუნებრივი რესურსებითა თუ ჯანმრთელობის მდგომარეობით. სუვერენული სახელმწიფო არ არის განყენებული ორგანიზმი, იგი ეროვნულ დონეზე ფიზიკურ პირთა კრებადობაა, ხშირად გამოსატყუი იურიდიულ პირთა კრებისითობა, რომლებსაც ერთმანეთთან ესაჭიროებათ კომუნიკაცია არა დაბრკოლების, არამედ ხელშეწყობის სულისკვეთებით, მდგრადი სოციალური გარემოს უზრუნველსაყოფად. მდგრად სოციალურ გარემოს კი, როგორც პანდემიის პირობებში ვხედავთ, საკვებსა და წყალზე არანაკლებ ესაჭიროება სხვადასხვა სახის

²³ 2000 Cotonou Agreement between EU and African Caribbean and Pacific Group States.

²⁴ საერთაშორისო მართლმსაჯულების სასამართლოს 1997 წლის 25 სექტემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე *Gabcikovo-Nagymaros Project case (Hungary/slovakia)*, para. 140. <https://www.icj-cij.org/en/case/92/judgments>

ლონისძიებაც, რომელთა მოდიფიკაციის ან გაუქმების საჭიროება დგება ადამიანთა სიცოცხლისუნარიანობის შესანარჩუნებლად.

როცა ზიანი მიაღდება მდგრად არსებობა-განვითარებას, ხალხმრავალი სარიტუალო ლონისძიებები უნდა აიკრძალოს. რეალურად ისინი ადამიანთა საზოგადოებებს არაფრით ასაზრდოებენ, პირიქით, მათზე დამლუპველადაც კი მოქმედებენ, რადგან უჭრიან განვითარებისაკენ მიმავალ გზებს. მათ ორგანიზებაში ვლინდება სხვათათვის ჯანდაცვის მოთხოვნილების დაკმაყოფილების ხელის შეშლა, რაც თავსდება იმ „სხვა მოთხოვნილებების“ შინაარსში, რომლითაც ჩვენ გვსურს გადაფართოვოთ კონცეფცია.

პასუხისმგებლობა, არ გამოიწვიონ ზიანი²⁵ არა მხოლოდ სახელმწიფოს, არამედ თითოეული ადამიანის პასუხისმგებლობაა, რასაც რიოს დეკლარაციის მე-10 პრინციპი ცხადჰყოფს. კერძოდ, მასში ნათქვამია, რომ „გარემოს საკითხები უკეთესად მოგვარდება შესაბამის დონეზე, შემხებლობაში მყოფი ყველა მოქალაქის მონაწილეობით. ეროვნულ დონეზე თითოეულ ინდივიდს სათანადოდ მიუწვდება ხელი გარემოსთან დაკავშირებულ ინფორმაციაზე, რომელსაც ფლობენ საჯარო უწყებები, მაგნე მასალებსა და საქმიანობებზე“²⁶ ინფორმაციის ჩათვლით, მათსავე ერთობებში. ასევე, შეუძლიათ მონაწილეობა გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში. სახელმწიფოებმა ხელი უნდა შეუწყონ და გააღრმავონ საზოგადოების ინფორმირებულობა და ჩართულობა ინფორმაციის ფართოდ ხელმისაწვდომობის გზით. ეფექტური წვდომა სასამართლო და ადმინისტრაციულ პროცესებზე დაცვისა და დაკმაყოფილების ჩათვლით გარანტირებული უნდა იქნეს.“

1992 წლის რიოს დეკლარაციის აღნიშნული პრინციპი ნათელყოფს, რაოდენ დიდი მნიშვნელობა აქვს ცალკეულ მოქალაქეთა აქტიურ მონაწილეობას ადამიანისათვის სასიცოცხლო გარემოსთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების მიღებაში. აქტიურობაში იგულისხმება ისიც, რომ თითოეული ადამიანი არის ვალდებული, აცნობიერებდეს მდგრადობის იდეას. ასეთი აქტიურობის გარეშე სახელმწიფო ვერ მიაღწევს მიზანს, დააბალანსოს ამჟამინდელი და მომავალი თაობების მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება, რაც მის გარემომცველ სამყაროს, როგორც ერთიანსა და მთლიანს, უკავშირდება. მხოლოდ ბუნებრივი რესურსების გონივრული ათვისება, დაცვა და შენარჩუნება არაა მდგრადობის მთავარი მიზანი, არამედ ყველა სხვა დანარჩენი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებაც.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, მდგრადი განვითარების პრინციპი-კონცეფციის გაფართოება სტატიაში შემოთავაზებული ფორმით საჭირო და სასარგებლო სიახლეა.

²⁵ ზიანში უნდა იგულისხმებოდეს უკვე არა მხოლოდ ბუნებრივ რესურსებზე ზიანი, არამედ ადამიანისათვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან გარემოზეც.

²⁶ მაგნე საქმიანობა შეიძლება იყოს არა მხოლოდ სანარმოო ან სამშენებლო, არამედ სხვადასხვა ისეთი ლონისძიებაც, რაც ჯანმრთელობის დამაზიანებელია პანდემიის დროს, სარიტუალოს ჩათვლით.

V. დასკვნა

ამრიგად, პუბლიკაციაში მიმოხილულია გარემოს სამართლის ისტორია და განვითარების ძირითადი პერიოდები და განსაკუთრებული აქცენტი გაკეთებულია მდგრადი განვითარების კონცეფციაზე. ამ კონცეფციის ჩამოყალიბებიდან ოცდაცამეტი წლის შემდეგ გლობალურმა პანდემიამ წარმოშვა მისი გაფართოების საჭიროება, რადგან სახელმწიფოებს და მათ შემადგენელ ინდივიდებს ესაჭიროებათ არა მხოლოდ ბუნებრივ რესურსებზე მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება, არამედ სხვა მრავალი მოთხოვნილებისაც, რომლებზე უარის თქმაც მათ ძალიან უჭირთ, ხოლო დაკმაყოფილებისათვის საჭიროა სხვადასხვა პირობები და შეზღუდვები რათა არ დადგეს მნიშვნელოვანი ზიანი. სწორედ ამიტომ მდგრადი განვითარების პრინციპი-კონცეფციის გაფართოება აუცილებელი და სასარგებლოა, რადგან ის მეტად პასუხობს თანამედროვე ეპოქაში კაცობრიობის წინაშე არსებულ გამოწვევებს. იმედია, ეს ინიციატივა შესატყვის გამოხმაურებას ჰპოვებს.

FOR BROADENING THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE PERIOD OF COVID 19

This paper reflects initiative to fulfil concept of Sustainable Development, for the comprehension of the principle of Sustainable Development, that is one of the fundamental rules of International Environmental Law. Such comprehension is required under the conditions of Covid 19 pandemic, which faced the world by new challenges in the form of behavioral problems of all humans on the earth. These behavioral problems frustrated in infringement of behavioral standards, established for the purpose of avoiding broad spread of new pandemic disease. The reason in many cases are, abstention from such conduct as, mobilities in much visited places like restaurants, clubs and night-clubs, cafeterias, theaters, cinemas, concert-halls, without relevant means of health protection (mouth-nose mask, face mask, disinfection spray, keeping distance while face to face communication etc.).

From proclamation of the principle of Sustainable Development in 1987 by Harlem Brundtland initially, many years passed. And the small gap, existing in the essence of the principle in the context of *"meeting peoples own needs"* which in reality means needs not only natural resources as its author offered then, but also *"all other needs"*, which all humans on the planet similarly have to meet, requires to be fulfilled. Above mentioned abstentions are difficult and more often, impossible to conduct by recent human beings even in the conditions of global threat of pandemic extermination. Abstention from dangerous for health behavior, is so necessary, as fulfillment of normative standards, while meeting needs on natural resources, in order to achieve the goal, not to compromise abilities of future generations to meet such needs. With this behavior, the result of damage to other states (neighboring and others) or the territories beyond the limits of national jurisdiction, is inadmissible to occur. The publication uses all modern scientific literature and practical examples, to ground initiative of supplementation the principle of Sustainable Development with the words: "all other needs".

Keywords: Sustainable Development, Principle of IEL, Natural Resources, All Other Needs, Pandemic Extermination, Covid 19.

* Associate Professor of Sulkhani-Saba Orbeliani University.

საქართველოში იტალიის სამხედრო მისიის ჩამოსვლის საკითხი 1919 წლის გაფხულში

იტალიის საგარეო საქმეთა სამინისტროს
საარქივო მასალების საფუძველზე

1918 წლის 26 მაისს, დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას მთავარ მფარველად და მხარდამჭერად გერმანია მოეწვინა, მაგრამ იმავე წლის ნოემბერში, პირველ მსოფლიო ომში გერმანიის დამარცხებამ და კაპიტულაციის გამოცხადებამ ავტომატურად გამოიწვია გერმანიელთა გასვლა საქართველოს ტერიტორიიდან. საქართველოზე მანდატი ინგლისმა აიღო, თუმცა იმ დროს შექმნილი გეოპოლიტიკური გარემოებიდან გამომდინარე, ინგლისელებმაც მალე დატოვეს საქართველო.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობას აწუხებდა ბრიტანული ჯარების გასვლა ამიერკავკასიიდან და არ სურდა, მარტო დარჩენილიყო „მოხალისეთა არმიის“ პირისპირ; ამიტომაც უარი არ უთქვამს იდეაზე, რომ ბრიტანელები სხვა „იმპერიალისტებს“ ჩაენაცვლებინათ. ამ უკანასკნელთაგან პირველები აღმოჩნდნენ იტალიელები და საქართველოში იტალიური ჯარების გამოგზავნა ოფიციალურადაც გამოცხადდა. იტალიის მანდატი მოიცავდა საქართველოსა და აზერბაიჯანს, მაგრამ ცდილობდა, მანდატი მოეპოვებინა სომხეთზეც. მაგრამ საშინაო მდგომარეობამ, რომელიც კაბინეტის კრიზისს უკავშირდებოდა, 1919 წლის ივნისში გამოიწვია ორლანდო-სონინოს მთავრობის დამარცხება, ხოლო ნიტი-ტიტონის ახალმა მთავრობამ უმაღლეს უარყო ამიერკავკასიაში იტალიის ყოფნის ჩანაფიქრი.

დასაწყისში იტალიის ინტერესი საქართველოს მიმართ იმდენად სერიოზული იყო, რომ თითქოს საქართველოს მთავრობის იტალიური ორიენტაციაც კი წარმოიშვა. ეს ძლიერ მიმართულებად გამოჩნდა, მაგრამ მალევე გაქრა. იტალიას არ ჰქონდა ნედლეული, ხოლო „ნედლეულის ძიება“ იმ წლებში იტალიის საგარეო პოლიტიკის ერთ-ერთი მთავარი მიზანი იყო. იტალიელებმა წამოაყენეს „ნედლეულის საერთაშორისო გადაყოფის“ იდეა¹, როგორც ერთა ლიგის ერთ-ერთი ძირითადი ამოცანა. ასეთ გარემოში, ბუნებრივად დაიბადა აზრი, რომ კავკასიის სიმდიდრის დასამუშავებლად მოეწვიათ იგი. საქართველოს ბუნებრივი სიმდიდრეების მიმართ იტალიელებმა საკუთარი ინტერესი გაუზიარეს საქართველოს დელეგაციას პარიზის საზავო კონფერენციაზე, 1919 წლის მარტში. იმ დღეებში, ბრიტანეთმა იტალიის მთავრობას შესთავაზა მანდატი საქართველოზე; 1919 წლის 24

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის საერთაშორისო ურთიერთობების საბაკალავრო პროგრამის ხელმძღვანელი, ასისტენტი.

¹ ავალიშვილი ზ., საქართველოში დამოუკიდებლობა 1918-1921 წლების საერთაშორისო პოლიტიკაში, თბილისი, 2011, 260.

მარტს, იტალიის საბჭოს პრეზიდენტი ორლანდო სნერდა კოლონიების მინისტრს, კოლოსიმოს:

„ამ უკანასკნელ დღეებში, კონკრეტული ფორმა მიიღო ინგლისის შემოთავაზებამ, რომ კავკასიის რეგიონის საოკუპაციო ჯარები ჩაანაცვლოს იტალიის ჯარებმა. საგონებელში ვარ, ვინაიდან, თუკი რისკი არ არის მცირე, ცდუნებაც დიდია. ეს ტერიტორია ნედლეულის აღთქმული მიწაა, რისი სიმწირეც აქვს იტალიას, როგორცაა ანავითობი, ქვანახშირი, რკინა, მარგანეცი, ტყვია და ვერცხლი... ამის საპირისპიროდ, მე მაქვს შეგრძნება იმ პოლიტიკური სირთულეებისა, რომლებიც შეიძლება წარმოიშვას, თუკი რუსულ უსიამოვნებაში აღმოვჩნდებით... რუსეთის რევოლუციის შემდეგ მაღევე, საქართველო გახდა სოციალისტური რესპუბლიკა, რომელიც ამ დრომდე ინარჩუნებს ძალაუფლებას, აჩვენებს საკმარის სიმტკიცეს, ხოლო, მეორე მხრივ, ჩვენი ჩარევა თანხმობაშია საქართველოსთან, რომელიც აცხადებს, რომ თუკი ამით არ მოხდება მისი დამოუკიდებლობის შელახვა, სანინალმდევო არაფერი აქვს... თუმცა, კვლავაც სიმართლეა, ჩვენ გვაქვს შესანიშნავი შესაძლებლობა, მოვიპოვოთ ძირითადი ნედლეული, რაც იტალიის ამჟამინდელ მდგომარეობას წაადგება.“²

ეს წერილი კარგად აჩვენებს, რომ იტალიელები ძალიან იყვნენ დაინტერესებული საქართველოში არსებული ნედლეულით. ამ მიზნის მიღწევა სასიკეთო იქნებოდა იტალიის მიძიმე ეკონომიკური მდგომარეობისთვის. კოლოსიმოს პასუხი, რომელიც იტალიის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დიპლომატიურ არქივებშია დაცული, გაცილებით უკეთ გვაცნობს იტალიის ნამდვილ გეგმებსა და იმედებს საქართველოში თავის სამხედრო მისიასთან დაკავშირებით. 1919 წლის 26 მარტს იგი პასუხობდა ორლანდოს:

„ჩვენ ჯარებს გავგზავნით კავკასიის რეგიონში მაშინ, როდესაც ინგლისი მორჩება ყოყმანს და დატოვებს ამ ტერიტორიას. ჩვენ მას დავიკავებთ მხოლოდ იმ პირობით, თუკი ის დიდი სარგებლის წყაროს გვაჩვენებს... მაშინ, როცა მას სამხედრო ოკუპაციის ფორმალური ასპექტები აქვს, რომლის სარისკო შედეგებიც შეიძლება შორეული იყოს და ბოლშევიკურ ძალებთან ბრძოლას გულისხმობდეს, საქართველოში ჩვენი ჯარების ყოფნის დაუყოვნებლივი კომპენსაცია არ არის ნახშირი, ნავთობი, ტყვია, ვერცხლი, ვინაიდან არ თქმულა, რომ საქართველოს რესპუბლიკა აგრეთვე მოგვცემს კონცესიებს, რომელთა სასარგებლოდ გამოყენებაც შეიძლება.“³

1919 წლის 17 აპრილს კონსტანტინოპოლში უმაღლესი კომისარი სფორცა საგარეო საქმეთა მინისტრ სონინოს ატყობინებდა, რომ ქართველებს, აზერბაიჯანელ თათრებს, სომხებს და რუსებს საჯაროდ სძულდათ ერთმანეთი, რასაც ემატებოდა მომეტებული ბოლშევიკური საფრთხე, სულ მცირე, საქართველოში. ბოლოს კი დასძენდა, რომ ეკონომიკური შეღავათების მიზნით უმჯობესი იქნებოდა, თუკი მისიას გამორჩეულად სამოქალაქო სახე ექნებოდა. აპრილის ბოლოსთვის პოლ-

² Ministero degli Affari Esteri, Commissione per la Pubblicazione dei Documenti Diplomatici, 24 Marzo-22 Giugno 1919. Volume III di Documenti diplomatici italiani, sesta serie: 1918-1922. Roma, Italia: Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato, Libreria dello Stato, 2008, 3-4.

³ იქვე, 34.

კოვნიკ გაბბას მეთაურობით, იტალიის მისია სამხედრო და სამოქალაქო პირების შემადგენლობით, თბილისს ეწვია. ამ შემთხვევაში, მარკიზ დელლა ტორრეტა (იტალიის მრჩეველი – დელეგატი პარიზში) ქართველ დელეგატებს განუმარტავდა, რომ ამ მისიის მიზანი იყო, ქვეყნის ფინანსური სახსრების გაცნობა და სამრეწველო და ეკონომიკური კავშირების დამყარება. „შესაძლებელია, – დასძენდა იგი – ინგლისის ჯარები გამოყვანილ იქნეს საქართველოდან, და ისინი შეცვალონ იტალიელთა ჯარებმა; ამ შემთხვევაში იტალიელები, რა თქმა უნდა, არ ჩაერევიან საქართველოს შინაურ საქმეებში და მათი იქ ყოფნა დაემორჩილება იმავე პირობებს, რა პირობებითაც იყვნენ ინგლისელები. საქართველოს დამოუკიდებლობის ცნობას კონფერენციაზე იტალია ყოველგვარათ შეუწყობს ხელს“⁴. 1919 წლის 10 მაისს, ამიერკავკასიაში ბრიტანეთის ჯარების მეთაურმა, გენერალმა თომსონმა საქართველოს მთავრობის მეთაურს, ნოე ჟორდანიას შეატყობინა, რომ ინგლისელებს იტალიელები ჩაანაცვლებდნენ. მდგომარეობა ხელსაყრელი არ ჩანდა, ვინაიდან დენიკინის მუქარა სულ უფრო მწვავე ხდებოდა.

1919 წლის ივნისის დასაწყისში, პოლკოვნიკი გაბბა პარიზში გამოიძახეს. იტალიის მთავრობას დინჯად უნდა გადაეწყვიტა: გაგზავნიდა თუ არა ჯარებს ამიერკავკასიაში? ეს გულისხმობდა საკითხს, მიიღებდა თუ არა იტალია მანდატს ამიერკავკასიაზე და კონკრეტულად, საქართველოზე. ამ საქმის იდეალურად გამართლება არ იყო რთული – დახმარებობოდნენ ახალ ერებს, რომლებმაც დამოუკიდებლობას მიაღწიეს. ასეთი განცხადება მრავალი იყო როგორც ქართველების, ისე იტალიელების მხრიდან. მაგრამ, ერთი მხრივ, არსებობს კეთილშობილი შეხედულებები, ადამიანური გრძნობები და ალტრუისტული მიზნები, ხოლო, მეორე მხრივ, პოლიტიკის მარადიული წარმმართველი პრინციპები, რეალისტური სახელმწიფო პოლიტიკა და რაციონალური პოლიტიკური გათვლები. როგორც ნესი, ეს უკანასკნელი იმარჯვებს ხოლმე. ასე მოხდა მოცემულ შემთხვევაშიც. 1919 წლის ივნისში პარიზიდან ორლანდო ინფორმაციას აწვდიდა მეფე ვიტორიო ემანუელ III-ს, რომ „ერთადერთი საკითხი იმის ცოდნაა, შეძლებს თუ არა დროებითი მანდატის მქონე ამგვარი ჩარევა რისკებისა და ხარჯების კომპენსირებას. ასეთი გადაწყვეტილება ძალიან რთულია, ვინაიდან მისი ელემენტები მრავალ უცნობ საკითხზეა დამოკიდებულია“⁵. ერთ-ერთი ასეთი „უცნობი“, რასაკვირველია, იყო – რუსეთი. რუსეთის კომმარი მუდამ თან ახლდა დიდი სახელმწიფოების სავარაუდო ან დაგეგმილ პოლიტიკას ამიერკავკასიაში. იმ პერიოდში, გერმანია ერთადერთი იყო, რომელიც უფრო გაბედულად მოქმედებდა, ბრიტანეთი და, განსაკუთრებით, იტალია მნიშვნელოვან კომპრომისს უწევდნენ რუსეთის ფაქტორს.

მხედველობაში უნდა მიეღოთ რუსეთის აღდგენა (რესტავრაცია), ვინაიდან ამის

⁴ ავალიშვილი ზ., საქართველოში დამოუკიდებლობა 1918-1921 წლების საერთაშორისო პოლიტიკაში, თბილისი, 2011, 261.

⁵ Ministero degli Affari Esteri, Commissione per la Pubblicazione dei Documenti Diplomatici, 24 Marzo-22 Giugno 1919. Volume III di Documenti diplomatici italiani, sesta serie: 1918-1922. Roma, Italia: Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato, Libreria dello Stato, 2008, 722.

დრო ახლოვდებოდა. იტალიის მანდატის საკითხი წამოიჭრა მაშინ, როდესაც განიხილებოდა პოლიტიკა, რომელიც კონფერენციას უნდა განეხორციელებინა რუსეთის შემთხვევაში (კოლჩაკის მთავრობის ცნობის პირობები) და როდესაც ამიერკავკასიის რესპუბლიკებს და მოხალისეთა არმიას შორის კონფლიქტი დაიწყო. რუსეთის საკითხთან დაკავშირებით კონფერენციის პროგრამა არ უარყოფდა იტალიის ჯარების განლაგებას საქართველოსა და აზერბაიჯანში, არც იტალიის მანდატს. მაგრამ „ამ ნიადაგზე მოხალისეთა ლაშქართან შეტაკების „ტაქტიკური“ შესაძლებლობა მაინც რჩებოდა. ამგვარად, კითხვა ბოლოს და ბოლოს – როგორც ყოველთვის, ასეთ შემთხვევებში ხდება – წყდება წაგება-მოგების შეფასებით“⁶. იტალიელები, თავიანთი მხრივ, სიფრთხილით ეკიდებოდნენ რუსეთის ფაქტორს; ამგვარი მიდგომა კარგად ჩანს ორლანდოს ტელეგრამაში მეფე ვიტორიო ემანუელ III-ის მიმართ (1919 წლის 6 ივნისს), რომელშიც ამბობდა:

„ძალიან მტკიცედ უნდა ითქვას, რომ არაფერი გაკეთდება, რამაც შეიძლება რუსეთთან ანტაგონიზმის საფუძველი წარმოშვას, რომელიც, როდესაც აღდგება, გადამწყვეტი ელემენტი იქნება ევროპის ორიენტაციაში. მეორე მხრივ, ვერ უარყოფთ, რომ თუკი ასე არ მოხდება მომავალში, ჩვენი დროებითი ოკუპაცია არ გაანაწყენებს რუსებს, არამედ, პირიქით, სასარგებლო ელემენტიც იქნება მომავალი შეთანხმებებისთვის“.

იტალიის მანდატის მომხრეები ფიქრობდნენ, რომ მოკავშირეთა ჯარების ყოფნა საქართველოში მტრულად განწყობილი ძალების თავდასხმისგან ან შემოჭრისგან დაიცავდა საქართველოსაც და აზერბაიჯანსაც. ისინი იმედოვნებდნენ, რომ იტალიის მიერ რეგიონის ოკუპაცია მხოლოდ დროებითი იქნებოდა, ვიდრე საყოველთაო სიმშვიდე და ადგილობრივი ძალაუფლება არ დამყარდებოდა. *Corriere della Sera*-ში; იგი დასძენდა, რომ „ერთადერთი, რაც იტალიას არ შეუძლია და არ შეეფერება – გახდეს კავკასიაში ადმირალ კოლჩაკის გიპოტეტიურ რუსეთის „ფედერაციის“ ჟანდარმათო“⁷. არსებობდნენ სკეპტიკოსებიც, რომლებიც ამტკიცებდნენ, რომ იტალია არ იყო კაპიტალით მდიდარი და მანდატის მიღება გამოინვევდა შეჯახებას რუსულ იმპერიალიზმთან. მაგრამ მეფე დადებითად აფასებდა საქართველოში იტალიის ჯარების განლაგების იდეას და წერდა, „მუდამ ვფიქრობ, რომ ჩარევა საქართველოში, თუნდაც რომ არ იყოს რუსეთთან უშუალო შეჯახების წყარო, დადებითად არ იქნება მიღებული ჩვენ ქვეყანაში. ძალიან რთული იქნება კავკასიაში გასაგზავნი სამხედრო ძალების რაოდენობის შეზღუდვა, და დარწმუნებული ვარ, რომ თუკი ამ ძალების ინტერვენცია დაიწყება,

⁶ ავალიშვილი, ზ., საქართველოში დამოუკიდებლობა 1918-1921 წლების საერთაშორისო პოლიტიკაში, თბილისი, 2011, 262.

⁷ Ministero degli Affari Esteri, Commissione per la Pubblicazione dei Documenti Diplomatici, 24 Marzo-22 Giugno 1919. Volume III di Documenti diplomatici italiani, sesta serie: 1918-1922. Roma, Italia: Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato, Libreria dello Stato, 2008, 722.

⁸ ავალიშვილი, ზ., საქართველოში დამოუკიდებლობა 1918-1921 წლების საერთაშორისო პოლიტიკაში, თბილისი, 2011, 263.

საბოლოოდ მათი რიცხვი უნდა გაიზარადოს⁹. მაგრამ ცოტა მოგვიანებით, მეფე ვიქტორიო ემანუელ III-მ გარკვეულწილად შეიცვალა საკუთარი აზრი. მონარქის ამგვარი ყოყმანი უკავშირდებოდა იტალიის შეიარაღებული ძალების ადამიანურ რესურსებს და სხვა ქვეყნების გამოცდილებას. 1919 წლის 8 ივნისს, მეფე სწერდა ორლანდოს, რომ „აღნიშვნის ღირსად მივიჩნევ, რომ დღეს რუსეთის ძალიან სერიოზულმა და პრაქტიკულმა პირმა მითხრა, რომ საქართველოს მდიდარ რეგიონებში თუნდაც დროებით დამკვიდრება, სულ მცირე, 100 000 ადამიანს საჭიროებს, და რომ საჭირო იქნება ამ ძალების გადანაწილება სადამკვირვებლო მოქმედებებისთვის, მათ ადვილად დაემუქრებათ სერიოზული საფრთხეები, მათ შორის, ბოლშევიკების შემოჭრა“¹⁰.

იტალიისთვის მანდატის მინიჭების საკითხი უარყოფითად გადაწყვიტა ნიტის მთავრობამ. ამ შემთხვევაში, „თეთრი არმიის“ გადაჭარბებულად შეფასებამ თავისი როლი შეასრულა, მაგრამ დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა იმ ფაქტსაც, რომ იტალიას სურდა რაც შეიძლებოდა სწრაფად დემობილიზაცია. ზოგადად რომ ითქვას, 1919-1920 წლებში იტალია ძალიან დასუსტებული და მოდუნებული იყო იმისათვის, რომ საქართველოს მანდატის აღება გაეხედა.

1919 წლის 9 აგვისტოს, იტალიის სამხედრო მისიამ თბილისში ოფიციალურად განაცხადა, რომ იტალიის ჯარები არ შემოვიდოდნენ საქართველოში. თავის ცნობილ წიგნში *Europa senza pace* („ევროპა მშვიდობის გარეშე“) ნიტი საკუთარ დამსახურებად მიიჩნეოდა, რომ უარი თქვა საქართველოში სამხედრო ექსპედიციის გაგზავნაზე, როგორც კი მთავრობის მეთაური გახდა. მისი თქმით, მთელი მე-12 კორპუსი, რომელიც ორი ქვეითი დივიზიისგან და ალპების დანაყოფისგან შედგებოდა, უკვე მზად იყო გასაგზავნად¹¹. ნიტი საქართველოს რუსეთის შემადგენელ ნაწილად განიხილავდა. ზემოთხსენებულ წიგნში იგი წერდა, რომ „ომამდე საქართველო რუსეთის იმპერიის ნაწილს წარმოადგენდა და არც ერთი მოკავშირე ქვეყანა არ თვლიდა ამას უსამართლობად“¹². ნიტის მტკიცებით, თუკი იტალია ექსპედიციას გაგზავნიდა საქართველოში, ეს იქნებოდა „საშინელი სამხედრო თავგადასავალი“, რომელიც რთულ და ძვირ ტრანსპორტირებას საჭიროებდა. მისივე რწმენით, „საქართველოში შესვლა იტალიისთვის უდავოდ ნიშნავს ომს რუსეთთან და ამავე დროს, უჩვეულო სირთულეებით აღსავსე ომს“¹³. შემდეგ ნიმუშად იშველიებდა ალბანეთის მაგალითს და აცხადებდა, რომ საქართველოში ექსპედიციის შესაძლო გაგზავნა განადგურებას ნიშნავდა.

საქართველოში იტალიის ჯარების განლაგებაზე უარის თქმამ დაუცველი დატოვა მთელი რეგიონი საგარეო აგრესიის წინაშე და, განსაკუთრებით,

⁹ Ministero degli Affari Esteri, Commissione per la Pubblicazione dei Documenti Diplomatici, 24 Marzo-22 Giugno 1919. Volume III di Documenti diplomatici italiani, sesta serie: 1918-1922. Roma, Italia: Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato, Libreria dello Stato, 2008, 733.

¹⁰ იქვე, 744.

¹¹ ავალიშვილი ზ., საქართველოში დამოუკიდებლობა 1918-1921 წლების საერთაშორისო პოლიტიკაში, თბილისი, 2011.

¹² Nitti F.S., *Peaceless Europe*, London, 1922, 147.

¹³ იქვე, 148.

საქართველოს იმედგაცრუება გამოიწვია. ეს უკანასკნელი მეტად დარწმუნდა საკუთარ ეჭვებში, რომ საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას აღარ უნდა ჰქონოდა დასავლეთის სახელმწიფოთა პოლიტიკური მხარდაჭერის იმედი. თავის მხრივ, იტალია, რომელიც დიდ სახელმწიფოებს შორის ყველაზე სუსტი იყო, ძალიან ფრთხილად მოქმედებდა, თუ არა შიშით, ამიერკავკასიაში რუსეთის ფაქტორის მიმართ; არსებობდა ძლიერი მოლოდინი, რომ როდესაც რუსეთი სრულად აღდგებოდა, აუცილებლად განაცხადებდა პრეტენზიას რეგიონში დომინირებაზე (და სწორი ვარაუდიც იყო). გარდა ამისა, იტალია ძალიან სუსტი იყო სამხედრო და ფინანსური თვალსაზრისით იმისათვის, რომ საქართველოში საკუთარი ჯარების შესანახად დიდი თანხები გაეღო. ფაქტობრივად, დიდი ძალისხმევის შემდეგ, რომ თავდაცვის უზრუნველსაყოფად „მიეზიდა“ რომელიმე დასავლური სახელმწიფო, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა სრულიად მარტო აღმოჩნდა; არ არსებობდა რაიმე მხარდაჭერა ან ინტერესი ამ მცირე ქვეყნის მიმართ ევროპის მხრიდან და განსაკუთრებით, საქმეთა ამგვარმა მდგომარეობამ „მწვანე შუქ“ მისცა რუსეთის აგრესიულ მოქმედებას მთელ ამიერკავკასიაში. მეორე მხრივ, ამას თან ახლდა „ახალი“ თურქეთის გააქტიურებაც. ყველა ამ გარემოების გათვალისწინებით, საქართველოს უახლოვდებოდა პოლიტიკური ქარიშხალი, რომელიც ქვეყნის განადგურებას მოასწავებდა. მოახლოებული კატასტროფა გარდაუვალი ჩანდა, მომდევნო თვეებში კი მან მომავალ 70 წლის განმავლობაში პოლიტიკური რუკიდან გააქრო საქართველო, როგორც დამოუკიდებელი პოლიტიკური ერთეული.

THE QUESTION OF ARRIVAL OF THE ITALIAN MILITARY MISSION IN GEORGIA IN SUMMER 1919

On the basis of archives of the Italian Ministry of Foreign Affairs

The defeat of Germany in the First World War and the declaration of capitulation automatically led to the withdrawal of the Germans from the territory of Georgia. The mandate for Georgia was taken by England, however, due to the geopolitical circumstances created at that time, the British soon left Georgia. The government of the Democratic Republic of Georgia has not rejected the idea of replacing the British with other "imperialists". The Italians were the first of the latter and the sending of Italian troops to Georgia was officially announced. The mandate of Italy included Georgia and Azerbaijan, but this country was trying to gain a mandate in Armenia as well. But the domestic situation associated with the Cabinet crisis led to the defeat of the Orlando-Sonino government in June 1919, and the new government of Nitti immediately rejected the idea of Italy's presence in the Caucasus.

Keywords: Georgia, Independence, Italy, League of Nations, Mission, Republic

* Assistant, Head of the BA Program in International Relations at Sulkhan-Saba Orbeliani University.